

Til Utdanningsdirektoratet
Mail: post@udir.no

Saksbehandler: JS

Oslo, den 20. januar 2023

Høringsuttalelse – NOU 2022:13 – Med videre betydning

Et helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling i barnehage og skole

SAFO (Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner) viser til høringen om NOU 2022:13.

SAFO er en paraplyorganisasjon for Norges Handikapforbund (NHF), Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) og Foreningen Norges Døvblinde (FNDB). Vår felles visjon er likeverd og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Organisasjonene samarbeider om å gjøre FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne til en realitet i Norge.

SAFO takker for anledningen til å gi innspill til forslaget, og vil innledningsvis understreke at vi støtter Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU), samt Norges Handikapforbund (NHF) sine høringsforslag.

SAFO sin høringsuttalelse - oppsummert

- **Kunnskap om funksjonshemmedes menneskerettigheter generelt, og om hva en inkluderende skole betyr i et menneskerettighetsperspektiv, må inn i allmennlærer-opplæring og videreutdanning av skolens pedagogiske personale**
- **Introduksjonsåret for nyutdannede lærere må sikre veiledning om funksjonshemmedes menneskerettigheter, om behovet for å se muligheter heller enn begrensninger for elever med funksjonsnedsettelse samt om nyttige spesialpedagogiske tilnærminger.**
- **Introduksjonsåret bør gi mulighet for 20% introduksjonsrelaterte aktiviteter.**
- **Allmennlærerutdanningen og videreutdanning gjennom standardiserte karriereveier må inkludere kunnskap om elever med funksjonsnedsettelse samt bolker med opplæring om spesialundervisning og spesialundervisningsmetoder**
- **Kunnskap om funksjonshemmedes menneskerettigheter og spesialundervisning bør inkluderes i alle de standardiserte karriereveiene.**

Funksjonshemmedes menneskerettigheter innebærer en inkluderende skole

Artikkel 24 i CRPD – Konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, nedfeller mennesker med nedsatt funksjonsevne sin rett til utdanning, uten diskriminering og på basis av like muligheter. Staten må derfor sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer.

Regelverket støtter opp under målsetningen om inkludering i skolen, men kommunal og fylkeskommunal praksis innebærer at mange elever stenges ute fra fellesskapsskolen, og sosial og faglig inkludering. Det starter allerede i barnehagen hvor 10% av barna med nedsatt funksjonsevne ekskluderes fra fellesskapet med andre. Det fortsetter i barneskolen (30% utenfor fellesundervisningen), ungdomsskolen byr på 50% utenfor fellesskapet og 50% innenfor, mens videregående skole ekskluderer 70% av elevene fra det ordinære klassefellesskapet. Egne rom, egne bygg og egne skoler er mantra fra mange skoler og mange kommuner. Troen på segregering av elever med funksjonsnedsettelse kan synes massiv i enkelte tilfeller. Argumentene for varierer, alt fra at de enkelte elevene med funksjonsnedsettelser får bedre og mer tilrettelagt undervisning og omgivelser i de segregerte tilbudene, til at elevene blir ensomme i fellesskolen, og trives best med «sine egne» i spesialklassen, spesialbygget eller specials skolen.

SAFO vil understreke – våre innspill korresponderer med vår visjon om å sikre funksjonshemmedes menneskerettigheter generelt og i dette tilfellet menneskerettighetene knyttet til inkluderende utdanning etter artikkel 24, spesielt.

Et system for kompetanse- og karriereutvikling må støtte opp under målsetningen om en inkluderende skole for alle. Det innebærer kompetanseheving og ferdighetsutvikling innen alle foreslåtte karriereveier. Det er selvfølgelig viktig å fokusere etniske minoriteter, kjønn, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet, seksuell orientering, religion og livssyn. Imidlertid, opplæring, karriereveier og verktøy for kompetanseheving i utdanningssystemene må også i tilstrekkelig grad ha fokus på elever med funksjonsnedsettelse og gi kunnskap om nedvurderende og diskriminerende holdninger og handlinger som skjer knyttet til funksjonshemmede. Funksjonshemmede er dessverre en gruppe som i for stor grad har blitt neglisjert i allmennlærerutdanningen.

- **Kunnskap om funksjonshemmedes menneskerettigheter generelt, og om hva en inkluderende skole betyr i et menneskerettighetsperspektiv, må inn i allmennlærer-opplæring og videreutdanning av skolens pedagogiske personale**

Utdanning av pedagogisk personal - Fokus på inkludering av funksjonshemmede mangler

SAFOs overordnede målsetning er en inkluderende skole, noe som for oss menes at alle skal kunne ha en plass i fellesskolen, i klassen og klasse miljøet i samme rom som resten av klassen. God inkludering krever blant annet inkluderende holdninger og god kompetanse om læringsstrategier og tilgang på ressurser.

Det er en problemstilling i dagens skole at mange elever ikke inkluderes i ordinær opplæring, men plasseres i egne rom, egne bygg og egne skoler. Videre er det også en utfordring at elever som ikke nødvendigvis passer inn i A4 undervisningsopplegg, mange ganger oppfattes som ressursvake, og at ambisjonsnivået på elevenes vegne blant pedagoger og andre i «laget rundt barnet», legges uforholdsmessig lavt.

Alle barn har rett til å jobbe mot ordinære kompetansemål, også elever med enkeltvedtak om spesialundervisning. Allikevel opplever elever med funksjonsnedsettelse en del ganger at IOPer utmeisles med svært lave kompetansemål. Vi har eksempler på elever med kompetansemål på tre engelske gloser, selv om de allerede har lært seg ti, og at elever som i utgangspunktet er vurdert til kompetansenivå 5-6 klasse, plasseres sammen med elever med kompetansenivå 1-2 klasse.

Love og regelverk, inklusiv opplæringsloven, legger føringer for inkluderende og ikke diskriminerende undervisning. I praksis etterleves dagens regler i alt for liten grad. Motstanden mot inkludering av funksjonshemmede finns i alle ledd. Kommuner som systematiserer ekskluderende undervisning i alle sine skoler, blant annet gjennom å etablere spesialskoler, spesialklasser, eller forsterkede skoler, for så å sluse alle elever med funksjonsnedsettelse inn i disse egne systemene. Virkemidlene er en kombinasjon av pisk og gulrot.

«Kom til dette fantastiske stedet så får du alt hva ditt hjerte begjærer (for ditt barn), men skulle du der imot ønske å velge nærskolen, får du ingenting av det ditt barn har behov for».

Det er heller ikke sikkert at ledelsen ved de enkelte skolene er begeistret for fullskala inkludering i klasserommet. Inkludering kan synes vanskelig, eller for noen er overbevisningen svært sterk om at funksjonshemmede har det best sammen med sine egne, i samlede grupper. Muligens kommer dette ut av en holdning om at alle funksjonshemmede er like, og besitter nøyaktig samme ressurser, eller så er holdningen at

«det er ikke så nøye – disse folka skal jo ikke bruke det de lærer til noe som helst. De havner jo på uføretrygd uansett.»

Allmennlærer-utdanningen gir liten kunnskap om funksjonsnedsettelse og barrierer som personer med funksjonsnedsettelse opplever. Det er en mangel i dagens utdanningssystem at man i allmennlærerutdanningen kan gjennomføre denne uten spesialpedagogisk opplæring og lite fokus på inkludering av funksjonshemmede i mangfoldet. Mangfoldfokuset gjelder i større grad andre diskrimineringsgrunnlag enn funksjonsnedsettelse.

Det er forståelig at det er mange lærere som føler seg usikre, og ikke kompetente til å ivareta mangfoldet og variasjonene som finnes i de enkelte klassene. Nyutdannede lærere mangler nødvendig opplæring i utdanningen, og erfarne lærere opplever ressursmangel og manglende oppfølging eller nødvendig oppbakking. Desto mer utfordrende blir det dersom det på skolen eller i kommunen/ fylkeskommunen mangler kompetanse om inkludering av funksjonshemmede og det er etablert en kultur for segregert undervisning.

Introduksjonsår – positivt, men rammene må på plass

Lærerutdanningene forsyner studentene med i gjennomsnitt én måned praksis pr. studieår. Med en Masterutdanning innebærer det 5 måneders praksis.

Praksisen i studietiden organiseres ofte slik at man stort sett hele tiden har tilgang til sin veileder, og kan lene seg på at veilederen kjenner elevene det gjelder. Det er helt noe annet å stå nyutdannet og med ansvaret alene, i et klasserom med 27 elever som man skal lære å kjenne faglig og sosialt. I klasserommet hvor man møter som nyutdannet lærer skal man i tillegg levere en best mulig «tilpassa opplæring».

SAFO mener at ett år for introduksjon og veiledning, er et godt virkemiddel for å dyktiggjøre læreren, og på denne måten bidra til det beste for alle elever. En trygg og dyktig lærer er en viktig garanti for kvalitet i opplæringen, og slik sett et vesentlig virkemiddel for faglig og sosialt tilpasset og inkluderende opplæring.

SAFO vil imidlertid påpeke at første året som nyutdannet lærer er tøft og utfordrende. Det går med mye tid til å forberedelser og til å sette seg inn i jobben som lærer, bli kjent med foreldrene og med nye kollegaer. Vi anbefaler derfor ett introduksjons-år hvor ikke bare 10% men 20% av ordinær arbeidstid kan avsettes til veiledning og aktiviteter knyttet til introduksjon, fokus på erfaringsutvikling, relasjonell dyktiggjøring, pedagogikk og didaktikk i praksis og med gjentatt observasjoner, samtaler og veiledning i løpet av introduksjonsåret.

Det at alle skal inkluderes i fellesskapet ses hos mange på som et problem og uoverkommelig utfordring, og alt for mange elever med funksjonsnedsettelse sluses inn i egne opplegg. Standardiserte rammer og krav for innholdet i et introduksjonsår må på plass og indikatorer for inkludering må legges inn. Her må spesialpedagogisk kompetanse hos veileder være på plass, og planer og målsetninger i skolen må nedfelle inkludering som overordnet mål med indikatorer for hvordan dette skal gjennomføres og oppnås. Vi anbefaler også at skoler og kommuner som har vellykket inkludering i skolen kan tjene som gode eksempler og motivasjonsfaktor for andre.

- **Introduksjonsåret for nyutdannede lærere må sikre veiledning om funksjonshemmedes menneskerettigheter, om behovet for å se muligheter heller enn begrensninger for elever med funksjonsnedsettelse samt om nyttige spesialpedagogiske tilnærminger.**
- **Introduksjonsåret bør gi mulighet for 20% introduksjonsrelaterte aktiviteter.**

Nasjonalt system for karriereveier – Mangfold og fokus på inkludering av alle i fellesskolen må på plass

Utvalget foreslår å innføre et nasjonalt system for karriereveier i barnehage og skole. Systemet skal gi muligheter for utvikling på flere områder og fire karriereveier er fokusert i utredningen. Fagområde og barnehage/skoleutvikling, forskning og partnerskap, inkluderende praksis og ledelse er spesifisert som karriereveier.

SAFO er svært positive til at det innføres et standardisert nasjonalt system for karriereutvikling blant personal med forskjellige funksjoner og ansvar for opplæringen av skoleelever.

Vi mener at et godt system for videreutvikling, ikke minst for skolenes pedagogiske personale, vil bidra til ikke bare større kompetanse/kunnskap, men også større grad av attraktivitet for gode lærere til å fortsette å videreutvikle seg. Det vil også gi større motivasjon til å bli i skolen.

Inkluderende praksis er én av de fire oppsatte karriereveiene. Dette er positivt. Samtidig vil vi påpeke at alle de tre andre karriereveiene også må omfatte gjennomgang og opplæring av hva en inkluderende skole faktisk innebærer og hvordan man kan oppnå dette. I alt for stor grad er denne forståelsen og kunnskapen fraværende blant skoleledere, pedagogisk personale ved skolene og andre som påvirker elever med funksjonsnedsettelse sin skolegang. Vi har behov for kompetanseheving og holdningsendring i mange sammenhenger i skolenorge. Kunnskap om dette må inn i all utdanning, videreutdanning og kompetanseheving. Pedagogiske ansattes videreutdanning er intet unntak, og forståelsen må derfor inkluderes i alle skoleansattes karriereveier.

- **Allmennlærerutdanningen og videreutdanning gjennom standardiserte karriereveier må inkludere kunnskap om elever med funksjonsnedsettelse samt bolker med opplæring om spesialundervisning og spesialundervisningsmetoder**
- **Kunnskap om funksjonshemmedes menneskerettigheter og spesialundervisning bør inkluderes i alle de standardiserte karriereveiene.**